

УДК 008:81

DOI: 10.31891/2415-7929-2021-22-18

ЛЕВІ-ДЖОРДЖ О. В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ УЧАСНИКІВ ПРОГРАМ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

У статті розглянуто питання міжнародної комунікації учасників програм академічної мобільності, визначено, що співпраця через реалізацію академічної мобільності підвищує конкурентоспроможність випускників ВНЗ України, створює умови для використання студентського творчого потенціалу в міжнародних освітніх проектах. Виявлено особливості комунікаційних процесів академічної мобільності, наведено приклади успішних проектів, реалізованих в 2014 -2021 роках.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, академічна мобільність, освітній проект, професійна компетентність, інновації, іноземна мова.

LEVI-DZHORDZH O.

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

INTERCULTURAL COMMUNICATION OF THE PARTICIPANTS OF ACADEMIC MOBILITY PROGRAMS

The effective international communication in the sphere of education and science of Ukraine makes it possible to create a complete European educational zone of "European higher education". This cooperation due to the implementation of academic mobility helps to increase the competitiveness of graduates of Ukrainian universities, provides an opportunity to use students' creativity in international educational projects. International communication is the way of communication which transfers the information related to international cooperation. This is the exchange of cross-cultural information between participants, it can be mediated by special technical means, taking into account the influence of social institutions. The level of academic mobility is one of important criteria of universities' development as it supposes receiving additional qualifications, new professional standards, the quality of education is monitored. University ratings are determined by the effectiveness of communication in international educational projects as their content is actively updated, new disciplines are developed and implemented. Optimization of communication is based on introducing innovative methods and techniques in teaching practice is an important factor for the formation of positive images of institutions. It is necessary to search for creative educational projects continuously, the implementation of collective and original scientific and managerial ideas. Sufficient international educational programs for Ukrainian students are not only the progressive way to develop their professional competence, but also it is a basis for effective integration into the cultural space of another country. Students do not only acquire professional knowledge, but also interact properly with the local community to establish fruitful cross-cultural communication. Productive international communication and participation in joint educational projects have the strategic importance for the Ukrainian higher educational institutions.

Keywords: intercultural communication, academic mobility, educational project, professional competence, innovation, foreign language.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Глобалізаційні процеси в суспільстві несуть суттєві соціальні суперечності та зміни в освіті, що значною мірою впливають на якість рівня життя та виявляються у прагненні формувати нові цінності загальнолюдської культури, готовність співпрацювати з представниками інших культур, взаємодіяти в економічній, науково-технічній, освітній сферах. Серед змін, зумовлених глобалізацією можна віднести діяльність численних міжнародних організацій: ЮНЕСКО, Міжнародного бюро освіти, Міжнародного інституту планування освіти та інші.

Ефективна міжнародна комунікація в сфері освіти та науки України з різними державами дає можливість створити цілісний європейський освітній простір – зону «Європейської вищої освіти». Зазначена співпраця через реалізацію академічної мобільності сприяє підвищенню конкурентоспроможності випускників ВНЗ України, дає можливість використовувати студентський творчий потенціал в міжнародних освітніх проектах.

Аktуальність дослідження особливостей міжкультурної комунікації учасників програм академічної мобільності зумовлена потребою розуміти сутність і механізми суспільного розвитку, адже вивчення та впровадження інновацій у поєднанні з досягненнями науки та з можливостями виробництва, спрямованими на задоволення потреб за допомогою створюваних інновацій, є необхідною умовою розвитку суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій

Здійснений аналіз наукових публікацій, нормативної документації, інформаційно-аналітичних доповідей підтверджує, що вивчення змісту та визначення особливостей процесів академічної мобільності було предметом аналізу зарубіжних та українських вчених. Таратухина Ю.В. [7], Шпи́га П.С.[8] досліджують сутність міжнародної комунікації; Марґінсон С., Тайхлер У. досліджують тенденції та перспективи впровадження академічної мобільності в різних країнах; Дубасенюк О.А. приділяє увагу впровадженню інновацій в сучасній освіті [2].

Особливості міжнародної діяльності вищих навчальних закладів та вироблення підходів до формування концепції розвитку міжнародного співробітництва розглядають Кремень В.Г., Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я. Горобець І.А., Федорова І.І. акцентують увагу на актуальності питань співробітництва університетів із зарубіжними організаціями, фондами, грантодавцями. Проте, враховуючи значні зміни, що відбуваються в системі вищої освіти, наближаючи ВНЗ України до міжнародних стандартів, недостатньо дослідженим аспектом вважаємо вивчення особливостей міжнародної комунікації під час програм академічної мобільності, актуальним вважаємо необхідність розкриття можливостей академічної мобільності, які ефективно впливають на інтеграцію до світового освітнього простору.

Формулювання цілей статті

Метою дослідження є потреба проаналізувати особливості міжнародної комунікації учасників програм академічної мобільності, вивчити можливості академічної мобільності як важливого чинника в процесі реалізації міжнародних освітніх проектів з метою підвищення конкурентоспроможності фахівців.

Виклад основного матеріалу

Проаналізуємо зміст поняття «Міжнародна комунікація». На думку Шпиго П.С., міжнародна комунікація – спілкування, передача інформації, що пов'язані з міжнародними відносинами. Це обмін міжнародною інформацією між соціальними суб'єктами, який може бути опосередкований спеціальними технічними засобами, з урахуванням впливу соціальних інститутів, членами яких є ці суб'єкти. Міжнародна комунікація позначає принаймні три явища: 1) процес передачі й поширення інформації; 2) власне інформацію; 3) засоби комунікації [8, с. 7].

Міжнародна комунікація учасників програм академічної мобільності може бути формальною або неформальною. До неформальної Шпиго П.С. відносить офіційні ситуації, тривалість і процедура яких регламентовані міжнародними домовленостями, звичаями тих країн, представники яких беруть у них участь. Неформальній комунікації учасників програм академічної мобільності властивий невимусшений характер спілкування [8, с. 9].

Федорова І.І. визначає академічну мобільність як можливість упродовж періоду навчання провчитись один або більше семестрів в іншому вищому навчальному закладі, де готують фахівців з цієї ж спеціальності із зарахуванням дисциплін та періодів навчання; ефективніше розвивати особистий інтелектуальний потенціал [5, с. 141]. Науковець вважає, що саме академічна мобільність в освітніх проектах є важливою формою інтернаціоналізації освітнього середовища, це сприяє інтеграції індивіда до міжнародної системи освіти та виступає важливою складовою процесу інтеграції ВНЗ у міжнародний освітній простір. Федорова І.І. вважає, що вибір оптимальних варіантів закладів навчання для підготовки сучасних фахівців є важливою передумовою забезпечення ефективної комунікації учасників [5, с. 141].

Значною перевагою є факт, що в процесі академічної мобільності передбачається отримання додаткової освіти, нових професійних освітніх стандартів, здійснюється моніторинг якості освіти, визначаються рейтинги ВНЗ, відбувається активне оновлення змісту, розробляються та реалізуються нові навчальні дисципліни із перспективних наукових напрямів.

Проаналізуємо особливості студентської академічної мобільності. Федорова І.І. розглядає комунікацію під час академічної мобільності як процес взаємодії учасників з метою здобуття студентом знань і навичок у ВНЗ країни, в якій він не має статусу громадянина [5, с.142]. Важливою вимогою є необхідність фізичного перетину державного кордону, враховуючи здобуту освіту в країні проживання та передбачається присвоєння кваліфікацій чи наукового ступеня після закінчення навчального терміну.

Розглянемо різні підходи класифікації академічної мобільності:

- відповідно до способу організації: організована та індивідуальна;
- згідно мети: горизонтальна мобільність (навчання з метою отримання академічного або наукового ступеня) і вертикальна (з метою отримання наступного академічного чи наукового ступеня) [5].

Використання відкритого освітнього простору є важливою умовою ефективної комунікації для успішного втілення програм академічної мобільності для викладачів та студентів під час реалізації міжнародних освітніх проектів, оскільки це позитивно впливає на співробітництво країн в галузі освіти.

На думку Дубасенюк О.А., з метою підвищення рівня конкурентоспроможності системи вищої освіти в європейських державах академічна мобільність пов'язана з виконанням таких завдань:

- 1) створення системи кваліфікаційних ступенів вищої освіти;
- 2) створення системи накопичення та переведення заїскових одиниць або «кредитів», що дають змогу продовжувати навчання в іншій країні;
- 3) співробітництво в галузі управління якістю;
- 4) створення європейського стандарту вищої освіти;
- 5) мобільність студентів, викладачів, дослідників [2, с. 20].

Українська вища освіта має низку перешкод, що здійснюють негативний вплив на комунікацію під час реалізації програм академічної мобільності: візовий режим, недосконала законодавча база в галузі освіти, економічні характеристики країни, вартість навчання і проживання, доступність побутових послуг,

відповідність міжнародним освітнім стандартам тощо. Переважна кількість академічних програм мобільності реалізується за кошти батьків студентів або спонсорів, в окремих випадках фінансову допомогу можуть надавати благодійні фундації. Навчання за кордоном за кошти ВНЗ або державні є досить рідким явищем. Позитивною особливістю є те, що активно розвиваються програми внутрішньої мобільності, адже процедура переведення студента з одного українського ВНЗ до іншого за рахунок трансферу та накопичення кредитів ECTS є доволі простішою, ніж переведення до іноземного навчального закладу.

На думку Федорової І.І., ефективна міжнародна комунікація учасників програм академічної мобільності дає змогу: відкрити в українських ВНЗ філій міжнародного університету для організації обміну студентами; створити інформаційні бази даних про світові, європейські та національні університети, програми міжнародної мобільності; інтернаціоналізувати навчальні плани; розробити веб-сторінки, які б відображали процеси, що відбуваються у створених консорціумах; створити необхідну систему кураторства, яка б дозволяла практично реалізовувати програми; організувати служби для адаптації студентів у новому середовищі; забезпечити належний рівень підготовки студентів до навчання в іноземному ВНЗ за допомогою спеціальних курсів, конференцій, спеціалізованих тренінгових програм» [5, с. 143].

Зазначимо, що дія міжнародних комунікацій спрямовується як на індивідуальну, так і на масову свідомість. Засоби комунікації є матеріальними компонентами комунікативного процесу та впливають на способи передачі, збереження, й поширення культурних цінностей у суспільстві. Міжнародна комунікація учасників програм академічної мобільності відбувається за допомогою двох основних каналів: вербального та зорового. Вербальна комунікація відбувається на основі лексично виокремлених одиниць, що відповідають окремим реаліям. Цей факт передбачає наявність словника, що містить значну кількість тлумачень. Якщо комуніканти з однієї країни, зазначені словники є близькими за змістом, але якщо передбачена міжнародна комунікація, вони значною мірою відрізняються. Метою комунікатора є створення повідомлення для висловлення визначеної кількості інформації. Важливе значення у тексті має не тільки словник, але й структура висловленого тексту. Неорганізований за своєю структурою матеріал не виступає ефективним засобом збереження й передачі інформації. Важливим етапом утворення комунікативного тексту є створення системи. Учасники програм академічної мобільності мають усвідомлювати, що створення структури це ще не акт комунікації, а тільки її умова. У текстах інформативною частиною виступає не мова, а повідомлення «закодоване» цією мовою [7, с. 131].

Шапига П.С. зазначає, що співпраця учасників програм академічної мобільності передбачає широке використання візуальної комунікації, яка, на відміну від вербальної, не має набору заздалегідь встановлених одиниць. Відсутність елементарних одиниць робить процес сприймання візуальної комунікації універсальним, оскільки не вимагає попереднього вивчення словника для розуміння повідомлення [8, с. 9].

Пріоритетну роль в розвитку міжнародної академічної мобільності в Україні відіграють багатосторонні договори в галузі освіти. Найбільш популярними програмами можна вважати Erasmus+, DAAD, IREX, UGRAD, Muskie та Програма стипендій ім. Фулбрайта. Метою зазначених проєктів є створення ефективних умов для підвищення конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів через впровадження міжнародних освітніх стандартів.

Кобаль М.В. зазначає, що значення міжнародних освітніх програм для українських студентів не лише в тому, що вони позитивно впливають на формування професійної компетентності, а також виступають основою для ефективної інтеграції в культурний простір іншої країни [4, с.5]. Студенти не лише набувають фахові знання, але й якісно взаємодіють із місцевою спільнотою, в процесі цього і налагоджується крос-культурна комунікація, коли спостерігається опанування іноземною мовою, а також й набуття мовних навичок в процесі комунікації з місцевими мешканцями даної країни або студентами з інших держав. Важливим напрямом наукової та навчальної діяльності ВНЗ України в процесі євроінтеграції створення інноваційних методик підготовки спеціалістів й оптимізація існуючих програм підготовки фахівців із урахуванням передового зарубіжного і вітчизняного досвіду. Оптимізація процесу навчання на основі впровадження інноваційних методів і прийомів у практику викладання важливою передумовою формування позитивного іміджу навчальних закладів. Необхідним є безперервний пошук творчих освітніх проєктів, реалізація колективних та авторських оригінальних наукових та управлінських ідей.

На думку Амеліної С., з метою підвищення рівня міжнародного співробітництва в освітній галузі необхідно залучати ВНЗ України до активної участі в міжнародних освітніх проєктах [1, с. 5]. Ефективна робота відділів міжнародних зв'язків, робота культурних центрів мають своєчасно надавати інформацію про діючі програми та гранти, створювати власні проєктні ініціативи. Саме ефективне поширення інформації про міжнародні програми та можливість участі в індивідуальних грантах студентів, аспірантів, адміністраторів та інших співробітників значно покращують конкурентоспроможність сучасного українського ВНЗ. Підписання меморандумів та угод про співпрацю з закордонними організаціями, освітніми фондами і провідними науковими школами сприятиме підвищенню наукового потенціалу викладачів, аспірантів і студентів. Право студентів на академічну мобільність регулюється Законом України «Про вищу освіту» [3], Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність затвердженим постановою КМУ від 12 серпня 2015 р. 579 [6]. Разом із тим, ВНЗ України можуть приймати внутрішні правові акти щодо реалізації права на академічну мобільність. Такі акти діють у КНУ ім. Тараса Шевченка (КНУ), Київському національному лінгвістичному

університеті (КНЛУ), ЛНУ ім. Івана Франка (ЛНУ), НУ «Львівська політехніка» (ЛП) та інших навчальних закладах.

Розвиток міжнародної співпраці передбачає участь в таких освітніх проєктах академічної мобільності та грантових програмах:

1) «Erasmus+» це програма Європейського Союзу на період 2014–2020 рр., що підтримує проєкти, партнерства, заходи і мобільність у сфері освіти, підготовки, молоді і спорту. Ключові напрямки діяльності програми Erasmus+ мобільність працівників, співпраця задля інновацій, підтримка реформ;

2) «Горизонт 2020» – програма ЄС з досліджень та інноваційної діяльності. Вона тривала з 2014 року до 2020 року з загальним бюджетом близько 70 млрд євро. Програма покликана об'єднати всі існуючі європейські ініціативи з досліджень та інновацій, які фінансуються через Рамкову програму з досліджень та інноваційного розвитку, Рамкову програму конкурентоспроможності та інновацій та Європейський інститут інновацій та технологій. «Горизонт 2020» робить акцент на соціальних викликах та дає більший доступ для університетів, інститутів у країнах ЄС та за його межами;

3) «Eureka» – наукова програма, націлена на розвиток міжнародного співробітництва шляхом реалізації спільних проєктів, метою яких сприяння розвитку промислового, технологічного та наукового співробітництва.

Прикладами реалізованих програм академічної мобільності з ефективною міжнародною комунікацією можна вважати «Canadian Horizons» (м. Торонто, м. Херсон, проєкт реалізовано на базі ХДАЕУ), «Подвійні дипломи» (м. Слупськ, Польща (Поморська академія м. Слупськ) та м. Херсон (ХДУ), SmartJ (Ієрусалім, Київ, Москва, Херсон, Баку), в яких враховано основні принципи щодо нової освітньої політики в системі міжнародної діяльності

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі

Отже, ефективна міжнародна комунікація та участь у спільних освітніх проєктах мають стратегічне значення для освітнього простору України. Академічна мобільність в Україні є актуальним явищем та набуває значних темпів розвитку, адже особливості комунікації зумовлені необхідністю співіснування в умовах постійного зростання багатокультурного суспільства і створення глобального освітнього простору. Специфікою комунікативних процесів вважаємо необхідність вільно володіти іноземною мовою, мати глибокі соціокультурні знання, що допомагають уникнути дискримінації, відторгнення, насильства та конфліктів, пов'язаних із взаємодією різних культур та світоглядом різних народів. Саме міжкультурна комунікація стає визначною рисою сучасного українського суспільства, а її розвиток одним з пріоритетних напрямків системи освіти.

Перспективою подальших досліджень вважаємо вивчення ефективних технологій міжособистісної комунікації та роль іноземної мови в реалізації освітніх проєктів.

Література

1. Амеліна С. Інноваційні процеси та технології в освіті концепція «навчання впродовж життя» у європейському вимірі. Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 25–26 лютого 2016 р. – К. : Міленіум, 2016. – 358 с. – С.5
2. Дубасенюк О.А. Інновації в сучасній освіті // Інновації в освіті: інтеграція науки і практики: збірник науково-методичних праць / за заг. ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2014. – С. 12–28.
3. ЗАКОН УКРАЇНИ Про вищу освіту від 01.07.2014 № 1556-VII Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html
4. Кобаль М.В. Особливості інноваційної культури сучасного українського суспільства «Теоретичні питання культури, освіти і виховання». Збірник наукових праць, вип. 45, КНЛУ, 2012. 3 С. 3–6
5. Федорова І. І. Академічна мобільність українських студентів сучасного освітнього простору вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. Випуск 2'2012 – С. 139–144
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. № 579 Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>
7. Таратухина Ю.В., Цыганова Л.А., Ткаленко Д.Э. Межкультурная коммуникация в информационном обществе [Текст]: учеб. Пособие / Ю.В. Таратухина, Л.А. Цыганова, Д.Э. Ткаленко; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М.: Изд. Дом Высшей школы экономики, 2019. – 255 с.
8. Шпица П.С. Міжнародні комунікації: Конспект лекцій. – К.: Київський міжнародний університет, 2004. – 94 с.

References

1. Amelina S. Innovacijni procesy ta tekhnologiji v osviti koncepcija «navchannja vprodovzh zhyttja» u jevropejskomu vymiri. Rozvytok suchasnoji osvity: teorija, praktyka, innovacii: zb. materialiv II Mizhnar. nauk.-prakt. conf., Kyjiv, 25–26 ljutogho 2016 r. – K. : Milenium, 2016. – 358 s. – S.5

2. Dubasenjuk O.A. Innovacii v suchasnij osviti // Innovacii v osviti: integracija nauky i praktyky: zbirnyk naukovo-metodychnykh pracj / za zagh. red. O.A. Dubasenjuk. – Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I.Franka, 2014. – S. 12-28.
3. ZAKON UKRAJINY Pro vyshhu osvitu vid 01.07.2014 # 1556-VII http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html
4. Kobalj M.V. Osoblyvosti innovacijnoji kuljтуры suchasnogho ukrajinsjkogho suspiljstva «Teoretychni pytannja kuljтуры, osvity i vykhovannja» Zbirnyk naukovykh pracj, vyp. 45, KNLU, 2012 3 S 3–6
5. Fedorova I. I. Akademichna mobiljnistj ukrajinsjkykh studentiv suchasnogho osvitnjogho prostoru visnyk NTUU «KPI». Filosofija. Psykhologhija. Pedagoghika. Vypusk 2'2012 – S. 139–144
6. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 serpnja 2015 r. # 579 Pro zatverdzhennja Polozhennja pro porjadok realizaciji prava na akademichnu mobiljnistj <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text>
7. Taratuhina, Ju.V., Tsyganova, L.A., Tkalenko, D.E. Mezhkuljturnaja kommunikatsija v informatsyonnom obshhestve [Tekst]: ucheb. posobyje / Ju.V. Taratuhina, L.A. Tsyganova, D.E. Tkalenko; Nats. issled. un-t «Vysshaja shkola ekonomiki». – M.: Yzd. Dom Vysshej shkoły ekonomiki, 2019. – 255 s.
8. Shpygha P.S. Mizhnarodni komunikacii: Konspekt lekcij. – K.: Kyjivskyj mizhnarodnyj universytet, 2004. – 94 s.